

ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAM 2009

Eesmärgid

Eksami eesmärgid tulenevad õpitulemuste välishindamise eesmärkidest ja gümnaasiumi lõpueksamite korraldamise ning gümnaasiumi lõpetamise tingimustest ja korrast. Need on:

- hinnata riiklikus õppekavas määratletud õpitulemuste saavutatust ühiskonnaõpetuses;
- saada ülevaade õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest koolis;
- suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- võimaldada koolil ennast objektiivsemalt hinnata ning teistega võrrelda;
- võimaldada õpilastel saada objektiivsem pilt oma õpitulemustest;
- tagada gümnaasiumilõpetajate eksamihinnete võrreldavus;
- ühitada gümnaasiumi lõpueksamid kutseõppeasutuse, rakenduskõrgkooli ja ülikooli sisseastumiseksamitega;
- kavandada ja teha muudatusi riiklikus õppekavas, õpetajate täienduskoolituses, õpekirjanduses.

Eksami korraldus

Eksam toimub **11. mail 2009**. Neile, kes mõjuvatel põhjustel 11. mail eksamit sooritada ei saa, toimub lisaeksam **22. mail 2009**.

Eksamitöö kirjutamiseks on aega **4 tundi** (240 minutit). Eksam toimub ilma vaheajata.

Eksami aega hakatakse arvestama hetkest, mil kõik õpilased on saanud kätte eksamitöö ja eksamikomisjoni esimees annab loa töö alustamiseks.

Eksamitöö on A4 formaadis ja koosneb **arutlusest** (valida saab kuue teema hulgast; 20 p) ja **ülesannetest** (80 p).

Eksaminand valib eksamiosade vastamise järjekorra ise. Erinevatele eksamiosadele ei ole ette nähtud konkreetset sooritusaega.

Eksamil vajalikud vahendid on sinine või must pastapliiats/sulepea. Keelatud on hariliku pliiatsi ja korrektori kasutamine. Juhul, kui õpilane soovib töös teha parandusi, tuleb valele vastusele kriips peale tõmmata ja kirjutada peale/juurde õige vastus.

Eksaminand võib kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust (kehtiv redaktsioon või varasem versioon, kuhu on vajalikud parandused sisse viidud). Selle garanteerib kool, kus eksam toimub. Keelatud on kasutada põhiseadust sisaldavaid kogumikke.

Kui eksamikomisjoni liikmed tuvastavad kõrvalise abi kasutamise või mahakirjutamise riigieksamitöö kirjutamisel, võib olukorrale vastavalt eksaminandi eksamilt ära saata ja töö tühistada.

Eksami vorm ja tase

Ühiskonnaõpetuse riigieksam on **kirjalik**. Eksamitöö on ühes variandis. Iga ülesande juurde on märgitud selle eest saadav maksimumpunktide arv.

Eksam kontrollib, kuidas eksaminand suudab gümnaasiumis omandatud teadmisi ja oskusi ülesannete lahendamisel rakendada. Küsimused ja ülesanded hõlmavad järgmisi tasandeid:

- teadmised (mõisted, faktid, seaduspärasuste tundmine);
- teadmiste rakendamine (kasutamine uues situatsioonis, prognoosimine);
- mõistmine/arusaamine (kirjeldamine, interpreteerimine, seletamine, ümbersõnastamine);
- analüüs ja süntees (seoste leidmine, faktide ja seaduspärasuste ühendamine, rühmitamine, võrdlemine);
- hinnangu andmine (otsuste tegemine, järeldamine).

Eksamitöös on eri raskusastmega ülesandeid. Töö koostamisel lähtutakse põhimõttest, et

ca 50% võimalikest punktidest peegeldavad teadmiste ja äratundmise tasandil ja ca 50% teadmiste rakendamise, analüüsi, otsustuste tegemise tasandil omandatud.

Teemad

Eksamitöö koostamise aluseks on „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava”. Eksamitöö ülesanded lähtuvad ühiskonnaõpetuse ainekavas esitatud nõuetest õpitulemustele gümnaasiumiastmes.

Eksaminandid peavad tundma Eesti Vabariigi ja Euroopa kaarti, oskama kasutada ainealaseid allikmaterjale, tabeleid, graafikuid, pilte informatsiooni leidmiseks, analüüsiks, üldistuste ja järelduste tegemiseks, otsuste langetamiseks, prognooside esitamiseks, oma seisukoha kujundamiseks.

Nüüdisühiskond

Ühiskonna mõiste. Nüüdisühiskonna kujunemine (industriaalühiskond, postindustriaalne ühiskond, teadmusühiskond, siirdeühiskond). Võim majanduses, riigis ja inimsuhetes. Võimu tunnused ja teostamise meetodid. Demokraatia põhiprintsiibid ja –väärtused. Seadused ja õigusnormid. Riigi mõiste. Riigivõimu tunnused. Õigusriik. Avalik ja erasektor.

Kodanikuühiskond. Ühiskonna sotsiaalne struktuur. Huvid. Pluralismi olemus ja tähtsus. Sotsiaalsed probleemid (tööpuudus, vaesus, kuritegevus jm). Heaoluriik. Infoühiskond. Ühiskonna jätkusuutlikkus ja ühiskonnaelu valdkondade seotus.

Ühiskonna valitsemine

Demokraatlik valitsemiskord. Valitsemise põhivormid: presidentialism, parlamentarism. Monarhia ja vabariik. Sotsiaalsed liikumised ja erakonnad. Huvide esindamine ja teostamine. Poliitilised ideoloogiad. Valimised: funktsioonid, erinevad valimissüsteemid, valimiskäitumine, valimiste tulemused. Koalitsioon. Opositsioon. Seadusandlik võim. Parlamendi töökorraldus. Täidesaatev võim. Valitsuse moodustamise põhimõtted. Bürokratia. Korruptsioon. Riigipea. Kohtuvõim. Eesti kohtusüsteem. Euroopa Nõukogu Inimõiguste Kohus. Euroopa Kohus. Ombudsman. Võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõte. Riigikontrolli ja Õiguskantsleri institutsioonid. Kohalik omavalitsus. Kesk- ja regionaalvõimu suhted. Euroopa Liidu institutsioonid.

Ühiskonna majandamine

Ühiskonna majandusressursid. Riik ja majandus. Majandusarengu planeerimine liberaalses ühiskonnas. Turumajanduse toimimine. Tööturg. Tööhõive. Tööpuudus. Majanduse regulatsioon seaduste, maksu- ja rahapoliitika ning turumehhanismide abil. Otsesed ja kaudsed maksud, maksukoormus. Inflatsioon. Riigieelarve tulu- ja kulubaasi kujundamise põhimõtted. Sisemajanduse kogutoodang. Välismajanduspoliitika. Eksport-import. IMF. Euroopa Liidu fiskaalpoliitika ja ühisturg. Ühisraha euro. Ühisturgu tagava nelja vabaduse olemus ja toimimine argielus.

Indiviid ühiskonnas

Ühiskonna sotsiaalne kihistumine. Majanduslik aktiivsus ja heaolu. Üksikisik turumajanduskeskkonnas. Vajadused ja tarbimine. Tarbijakaitse. Ühishüved ja erahüved. Sotsiaalne turvalisus: sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi. Euroopalikud põhimõtted sotsiaalkaitse alal. Sotsiaalsed rollid : tööandja ja töövõtja, ettevõtja, omanik, tarbija. Haridus ja elukestev õpe. Indiviid ja riik. Eesti Vabariigi põhiseadus. Inimõigused. Kodakondsus. Kodanikuõigused ja –kohustused. Riigi- ja kodanikukaitse. Euroopa Liidu kodakondsus.

Kaasaja maailma mitmepalgelisus

Maaailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maaailma mitmekultuurilisus. Riikide sotsiaal-majandusliku ja poliitilise arengu erinevused. Riikidevaheline koostöö. Globaalprobleemid: rahvastiku-, keskkonna- ja sotsiaalprobleemid. Globaliseerumine kui protsess. Maaailma ühtsuse ja vastastikuse seotuse suurenemine. Infotehnoloogia mõju maaailma arengule.

Rahvusvaheline suhtlemine

Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Tähtsamad ülemaailmsed ja regionaalsed organisatsioonid (ÜRO, NATO, WTO, Euroopa Nõukogu, OSCE, Euroopa Liit). Euroopa integratsioon. Eesti riigi rahvusvaheline asend. Eesti ja rahvusvahelised organisatsioonid; valitsustevaheline koostöö. Julgeolekuriskid ja -poliitika.

Õppekava läbivad kohustuslikud teemad

- Keskkond ja säästev areng.
- Töölane karjäär ja selle kujundamine.
- Infotehnoloogia ning meedia.
- Turvalisus.

NB! Gümnaasiumide ja kutseõppeasutuste õpilased ning eksternid, kes sooritavad ühiskonnaõpetuse riigieksami, võivad sooritada Eesti Vabariigi põhiseaduse ja „Kodakondsuse seaduse“ tundmise eksami ühiskonnaõpetuse riigieksami lisana. Selleks tuleb eksaminandil lahendada lisaks riigieksamiülesannetele iga alltoodud valdkonna kohta neli eestikeelset valikvastustega lisaküsimust. Nimetatud küsimusi ei arvestata riigieksami tulemuste hindamisel ning nende lahendamiseks antakse eksaminandile lisa-aega 30 minutit. Valdkonnad on:

- Eesti riigikorra põhialused, mis on sätestatud Eesti Vabariigi põhiseaduse I ja III peatükis;
- igaihe põhiõigused, vabadused ja kohustused, mis on sätestatud Eesti Vabariigi põhiseaduse II peatükis;
- Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtu pädevus vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele;
- Eesti kodakondsuse omandamise, saamise, taastamise ja kaotamise tingimused ning kord vastavalt „Kodakondsuse seadusele“.

Õppematerjal

Eksamitöö on koostatud gümnaasiumi õppekirjanduse põhjal.

K. Olenko, A. Toots. Ühiskonnaõpetus: Gümnaasiumiõpik. – Tln: Koolibri, 2005.

M. Varik. Ühiskonnaõpetus: Ülesannete kogu ühiskonnaõpetuse riigieksamiks valmistujale. – Tln: Koolibri, 2006.

Eesti Vabariigi põhiseadus (kehtiv redaktsioon või varasem versioon, kuhu on vajalikud parandused sisse viidud).

Lisamaterjal õpetajale

M. Jõeorg, L. Kirsipuu, M. Kõrgmaa jt. Kodaniku käsiraamat. – Tln: MEIS, 2008.

L. Almann, R. Helme, H. Lahtein, T. Lainevee, H. Lill jt. Riigikaitseõpik. – Tln: Kaitseministeerium, 2003.

Kodakondsuse seadus.

E. Maripuu, M. Oja, R. Raja, M. Somelar, S. Teplov, M. Varik. Inimene ja ühiskond: Ühiskonnaõpetuse õppematerjal. – Tln: EAS, Briti Nõukogu, 2006.

Wolfgang Böhm, Otmar Lahodynsky, Erkki Bahovski. Euroopa Liit Sinu jaoks! Nii toimib Euroopa Liit. – Euroopa Komisjoni Esindus Eestis. Teostus AS Kirjastus Ilo ja trükikoda Iloprint, 2008.

Ühiskonnas toimuvad pidevad muutused. Seda tuleb arvestada ka eeltoodud materjalide kasutamisel.